

ЦАРСКИТЕ КОЛЕКЦИИ НА БЪЛГАРИЯ – НАШИЯТ ИМИДЖ ПРЕД ЕВРОПА

Илияна Наїгенова

Царските колекции в българските музеи, архиви и библиотеки: [Сб. статии] / Състав., прегл.: Цветана Кюсева. Д С.: Бълг. бестселър – Нац. музей на бълг. кн. и полиграфия, 2004. – 320 с.: с цв. ил. – Посв. на 125 г. от избора на първия бълг. княз Александър I Батенберг (1879) и на 110 г. от рождението на цар Борис III (1894).

След влизането на България в Европейския съюз в нашата история се отваря нова страница. Самият Европейски съюз олицетворява обединяване на различни народи и култури за общата кауза на сътрудничеството, мира, разбирателството, единението.

Известно е, че културите могат както да обединяват (какъвто е техният смисъл!), така и да разделят (когато не се познават и не се третират правилно).

Всички медии днес повдигат въпроса за нашата култура и история. Различни гласове и позиции намират израз в този процес.

Сборникът от статии, съставен от ст.н.с., д-р Цветана Кюсева и нейния екип, изграден от видни български историци, историографи, библиографи, архивисти, е академичен принос в дискусиите по българската култура. Със силата на фактите е изградена неговата научна и гражданска позиция.

Книгата има свръхзадачата да информира, като до тѐп са сведени каквито и да са квалификации за обществения климат днес. Фактите са в центъра на вниманието.

Фактите, свързани с монархическия бит и култура, систематизира разглежданото издание.

Още в предговора на книгата д-р Цв. Кюсева формулира проблемите, които затрудняват системното описване като цяло на монархическия бит: „Веднага след победата на Отечественния фронт през 1944 г. и особено след обявяването на страната за република на 15 септември 1946 г. започва разпиляването на документалните свидетелства за живота и политиката на българските монарси, а също и на ценните произведения на декоративното и приложно изкуство, съхранявани в бившите царски дворци.“ (с. 7).

Очевидно, изложеното тук било нужно, за да си проправи път новата идеология в обществото.

Съхраняването днес в българските музеи, архиви и библиотеки е сравнително малко. Именно поради този факт следва да се приветства упоритостта и резултатът от предприетата събирателска работа, фундираща сборника, на екип от Националния природонаучен музей (НПМ) при БАН, Националния исторически музей (НИМ), Националния етнографски музей (НЕМ) при БАН, Централния държавен архив (ЦДА), Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ) и др.

Похвална е самата инициатива на проекта да се обединят усилията на съществуващите национални хранилища, музеи, библиотеки. Тя свидетелства за преодоляване на институционалното разделение в

обществото на ниво научни изследвания, което само по себе си е висок акт на гражданска култура.

Значителна част от предметите, документите, произведенията на изкуството, които в настоящия момент се намират в българските музеи, архиви и библиотеки, не са възстановените след разпиляването им след 1944 г., а безвъзмездно подарени в наше време от семейството на цар Симеон II (НИМ и др.) – факт, който съвсем не се третира в общественото пространство, а изразява традицията на българските владетели да допринасят за съкровищницата на културата на своя народ. Такива са значителна част от експонатите на Националния военноисторически музей (НВИМ) – ордени, медали, униформи,...

Същественото в представяния сборник е това, че на авторите на отделните публикации се отдава да изградят цялостна пространна картина за различните аспекти от живота, дейността, битата, културата и нравите на владетелите от Третото българско царство.

Ст.н.с. д-р Петър Берон съсредоточава вниманието си върху ролята на царското семейство за изграждане на природонаучните институции (с. 54–63). Зам.-директорът на НВИМ Соня Димитрова и зав.-отдел „Фондове“ Даниела Цанкова-Ганчева на този музей описват оръжейната колекция на княз Александър I Батенберг (с. 64–95). Зам.-директорът на Софийския исторически музей (СИМ) Мариана Маринова разглежда превозните средства на царския двор (с. 116–125). Царската библиотека е във фокуса на вниманието на ст.н.с. д-р Мария Аргирова-Герасимова (Централна библиотека на БАН) (с. 261–276) и уредника на книжните фондове Арманд Басмаджиян (НБКМ) (с. 277–284).

В периода преди 9 септември 1944 г., когато България е монархия, несъмнено влиянието на монарсите е голямо в целия спектър на обществения живот. Не само политически са причините за това. Чрез своето реално присъствие в битието на гражданите (знаем, че представителите на царското семейство са се движели спокойно без охрана както по улиците на София, така и в провинцията, на екскурзии и др. п.), чрез поведението си (на нормални човешки прояви, както свидетелстват многобройни очевидци

от по-старшите поколения почти във всяко българско семейство) тези личности били уважавани и ценени и в човешки план от съгражданите ни – факт, който контрастира с общата картина на нравите на публичните личности днес ...

Официалната религия – в лицето на Православната църква – също съдейства на монархическата власт. Именно Църквата утвърждава властта на монарха. Колекциите, представени в сборника, носят яркото присъствие на зачитане на Църквата, на самата (верска) християнска естетика и символика в дейността и битата на монарсите.

Представените портрети от колекциите на българските царе задължително запаметяват за вечността отличията им (ордени, медали и др.), често носещи и религиозен подтекст (с. 13–15 – НХГ, НИМ, ЦДА). Най-лаконичният висш синтез на християнската култура – кръстът – присъства в герба на княз Фердинанд I Саксбургготски, в медалите – военни и възпоменателни (с. 166 – НИМ), ордени (с. 82–85 – НВИМ), златното огърдие на домашния Сакс-Ернестински орден с Великия кръст на ордена на мечовете (с. 155 Д НИМ).

Присъствието на християнската естетика и символика установяваме и в празнично-обредните церемонии на монарсите. Особено в колекциите се откроява ръчно изработената с бродирани кръстчета (кръщелна) рокличка, с която са кръщавани децата на княз Фердинанд I и княгиня Мария Луиза (с. 167).

Тази християнска символика очевидно е свидетелство и за духовната съпричастност с народа, и за божествената принадлежност на монархическата институция (от Бога) – характеристики, които трябва да разбираме, за да познаваме историята си и настоящето.

Едновременно с изключителния – божествен – статус на монархията, документите от сборника свидетелстват и за съзнателния им статус да се възприемат като естествена част от обществото. Това се вижда, например, в актовете за раждане на цар Симеон II, в този за женитбата на цар Борис III и принцеса Джована Савойска (с. 206–207), информационните полета на които са тъждествени с ана-

логични документи на всеки друг български гражданин от онова време.

Цитираните библиотечни колекции носят следите на сериозни библиофилски интереси, значителни научни линии. Много от чуждестранните заглавия са единствените екземпляри, притежавани в книгохранилищата на България. Всичко това показва ерудираност, културно ниво от най-висок образец, което е безценна страница и в културната, и в политическата история на България (с. 261–276; 277–284).

Цялостното съдържание на сборника възсъздава позицията на членовете на царското семейство да обогатяват българското общество: след всяка тяхна визита в чужбина следвало внасяне в страната ни на нововъведения, разширявали се и се насърчавали професионалните дейности, производствата. Такъв е яркият пример с развитието на природонаучните институти (с. 54–79) и мн. др. Всичко това движело културата, науката ... обществения живот.

Дворцовият лукс, съчетан с вкус и изисканост – прибори за хранене, мебели (с. 120–121), сребърен поднос и купа – дарове на княз Фердинанд I (с. 128 – НЕМ), порцеланови сервиси с герба на цар Борис III (с. 152, 154, 157, 162, 163), стъклени съдове (с. 154 – НИМ), – са прекрасни образци в елегантни композиции и стилова издържаност; те свидетелстват за ежедневието на царския двор, който трябва да получи цялостно изследване в контекста на културата на епохата.

Многобройни са личните – човешки – следи на дворецовите обитатели, съдейки по колекциите. Интерес в тази връзка представляват хербаризираните портокалови цветчета – част от букета на княгиня Мария Луиза Бурбон от сватбата ѝ с княз Фердинанд I и този на принцеса Джована Савойска с цар Борис III (с. 153).

Колекцията от часовници на монарсите – за камина, салонни, стенни, попълвана по време на визитите им във Франция, Германия, Австрия (с. 140–144 – Политехнически музей) впечатлява със своята последователност, вещина, стил и есте-

тическа стойност. Очевидно тя носи със себе си и цяло поле за бъдещи изследвания от различен характер.

Благодарение на създадената и утвърдена от княз Фердинанд I традиция, забележителни творби на западноевропейското изкуство – живопис, приложно изкуство и др. стават достояние на България (с. 190–193). Днес те са достъпни не само като музейни експонати, но и като школа на съвременните български майстори (художници, дизайнери, скулптори).

Представеният тук най-бегъл поглед върху характера на сборника и качеството на представените чрез него царски колекции позволява да обобщим, че пред нас е издание, което не само панорамно издирва, систематизира и описва уникалния материал. Сборникът може да бъде използван и като справочна книга по бита и културата на царския двор.

Публика от широк диапазон би оценила подбраната и подредена информация.

Не само естети, ценители, специалисти ще бъдат заинтересувани от тази книга. Тя ще помогне на младите хора – особено на студентите, по-специално – на изучаващите културология и др., – да запълнят бели полета в представите си за българската култура.

Всеки, който се докосне до това издание, ще остане обогатен. И статиите, и бележките, и библиографските цитирания, и нивото на изобразителния материал доближават максимално до нас представяното през времето.

Знанието за историята на страната ни, – от който и слой на нейната социална архитектура да е диференцираното, а особено, – когато е за малко познати факти, какъвто е случаят с царските колекции, – съдейства за запазването на духовните ценности, морално оздравява общественото съзнание.

От всичко това обществото има особена нужда днес.

А културните пространства на Европейския съюз имат своята история и у нас.

